

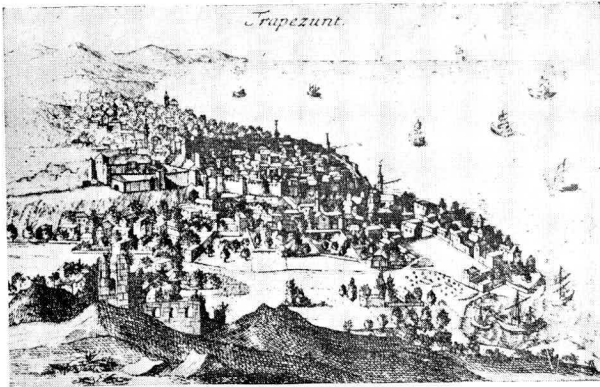
ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

MİRBAŞ NO. 06282

YIFLAMA NO. 06278

YERİŞİCİ Dr. Semavi Eyice

YERİŞİ TARİHİ 1982

TRABZON

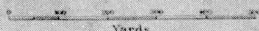
Yer No: 06282

Yer No: 06278 Dr. Semavi Eyice

PLAN OF THE ANCIENT FORTIFICATIONS OF TREBIZOND

as they exist at the present day,
drawn out on the spot in 1898

Scale: 250 Yards = 1 Inch
or 1:12,600

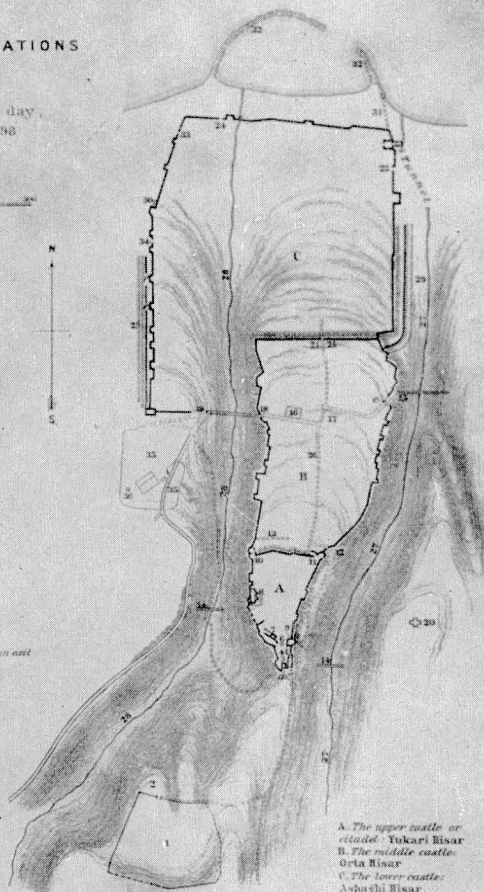

Explanation:

- 1 Remains of the hippodrome
- 2 Possible site of the theatre
- 3 Tower of John IV
- 4 Keep of the castle
- 5 Ancient entrance to citadel
- 6 Bath
- 7 Remains of the palace
- 8 Large building now used as a magazine
- 9 Tower, with inscription of Mohammed II
- 10 Blocked up entrance from tower to citadel
- 11 Double gate between upper and middle fortresses
- 12 Kule Kapasi
- 13 Remains of a wall
- 14 Modern aqueduct
- 15 Tobakdanch Kapasi and bridge
- 16 Orta Eski Kermi (Panagia Chrysoskephos)
- 17 Serai or Government House
- 18 Zeyhan or Zenden Kapasi and bridge
- 19 Imaret Kapasi
- 20 Yeni Jama-Jamali (St. Eugenius)
- 21 Gate between middle and lower fortresses
- 22 Kemer Kapasi
- 23 Mankhanch Kapasi (but I am doubtful whether
S'22 is the real Mankhanch Kapasi)
- 24 Mola Kapasi
- 25 Chifte Kermi (old building)
- 26 Kule Kermi (old building)
- 27 Kuyun Deresi (western ravine)
- 28 Silekcha Deresi (western ravine)
- 29 Remains of outer wall and moat
- 30 Inclined paved way from side of tower, probably marking an axis
- 31 Remains of wall with tower at S. extremity
- 32 Remains of ancient mole for the mole part submerged
- 33 Aşağı The two Söğüt Kapasi
- 34 Turkish cemetery
- 35 Mosque, minaret and tomb of Khutunich

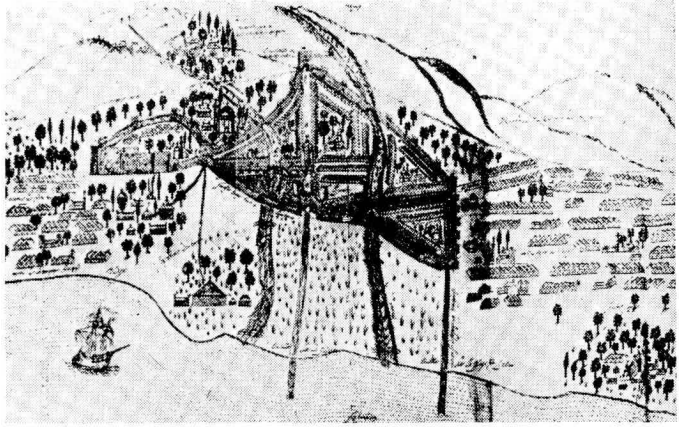
Inscriptions:

- a of John IV
- b of Mohammed II
- c of Justinian (disappeared at Tobakdanch Kapasi)
- d of Alexius I on the wall in letters of brick above
the device of a single headed eagle and a
blocked up gateway
- e of Alexius in letters of brick high up beneath
the battlements
- f Device of double headed eagle

A. The upper castle or
citadel: Yukari Hisar
B. The middle castle:
Orta Hisar
C. The lower castle:
Aşağı Hisar

Trabzon'un 1898 de Lynch tarafından yapılmış planı

Bordier'nin 1609 da çizdiği
Trabzon (Resim 1).

Trabzon, yurdumuzun eski eser bakımından en dikkat çekici köşelerinden biri olmasına rağmen, şimdiye kadar bu bakımdan etraflı surette incelenerek tanıtılmış değildir. 1962 yılı Temmuz ayında Trabzon'a yaptığımız bir seyahat sayesinde, buradaki eski eserler ile oldukça geniş ölçüde meşgul olmak imkânını bulabildik. Diğer taraftan da bu şehir ile ilgili bilgileri eski ve yeni yayınları tarayarak elde ediyorduk. Bu güne kadar Trabzon hakkındaki çalışmalarımızın tamamını değerlendirmemiz mümkün olamadı (1). Bu küçük yazı Trabzon dosyamızın bazı notlarını içine alan ufak ve genel bir denemedir.

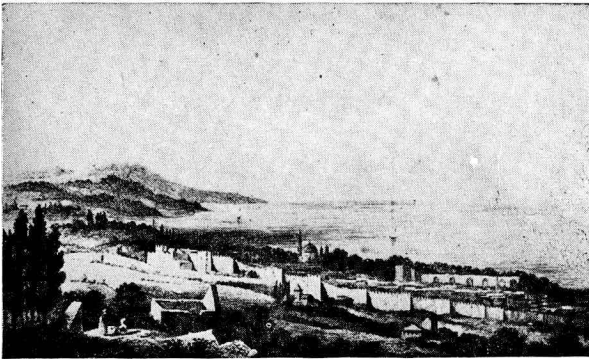
1. Bir Trabzon bibliyografyası için malzeme :

Mahallî bir araştırma yapıldığında ilk olarak gözden geçirilmesi gereken basılmış kaynakların başında Vilâyet sâinâmeleri gelir. Trabzon vilâyetinde ilk **Salnâme**, H. 1282 (= 1865/66) ve basılmış ve tesbit olunduğuna göre 1322 (= 1904/05) e kadar yirmi dört cilt yayınlanmıştır (2). Bunlardan ancak onbir tanesi İstanbul Üniversite kütüphanesinde bulunmaktadır (3). S.N. Gerçek ilk Trabzon salnâmesinin H. 1287

(= 1870/71) de basıldığını ve hepsinin 22 adet olduğunu yazmıştı (4). Halbuki H. 1282 tarihli bir Trabzon sarnâmesinin mevcut oluşu, başlangıcı daha görüye götürmekle kalmamakta, hatta Gerçek'in listesinin 21 başına geçmektedir. En eski mahallî monografiya yazılan vilâyetlerden biri de yine Trabzondur. Şakir Şevket adında bir Trabzonlu, **Trabzon tarihi** adıyla yazdığı ufak bir monografiyi daha 1294 (=1877) de basmıştır (5). Bu kitap son yıllarda dili sadeleştirilmek suretiyle yeni harflerle tekrar yayınlanmıştır (6). Trabzon tarih ve eski eserleri hakkında genel mahiyette bir bibliyografiye denemesi ise, A. Müfit Mansel'in **Bibliyografiya'sında** bulunmaktadır (7). Fakat hiç şüphesiz, Trabzon için etraflı ve çok zengin bibliyografiya. Khrysostomos Myrides'in tertiplelediği genel Pontos bibliyografiya'sındaki notlardır (8).

Rumların Trabzon hakkında pek çok yayınları vardır ki iki tanesinin üzerinde durulmağa değer. Bunlardan ilki, K. N. Papamikhalopoulos tarafından yazılmış, resimli bir kitaptır ve içinde Türk devrini de ilgilendiren bazı notlar vardır (9). Diğeri 1923 e kadar Trabzon metropolitliği makamını işgal eden Khrysanthos'un yazdığı 900 sahifelik kalın cilttir. Bunda Trabzon tarihinin Bizans, Komnenos prensleri devirlerindeki tarihi ve Türk idaresindeki Trabzon Rumlarının geçmişi, bu şehir ve bu bölgedeki bütün dinî tesislerin tarihçeleri ile birlikte ele alınmıştır (10). Batı'da da bilhassa Trabzon Komnenos prensliğinin tarihçesi daima ilgi uyandırmış ve bunun hakkında araştırmalar yapılarak kitaplar yazılmıştır. Bu sahanın ilk hatıra gelei adı, Alman J. Fallmerayerdir. Aynı sahada sonralar İngiliz G. Finlay de eser vermiştir. Artık eskimiş olan bu monografyaların yerlerine yenileri basılmaktadır: Trabzon'un Bizans idaresindeki ve Komnenos'lar elindeki tarih toplu bir şekilde W. Miller tarafından derlenmiş ve ufak bir cilt halinde yayınlanmıştır (11). Bu kitabın sonundaki, onbir sahifelik bibliyografyada başta Trabzon'dan bahseden kaynaklar olmak üzere, başlıca yayınların bir listesi bulunmaktadır. Bu listede, Komnenos'lar devrindeki Trabzon'u konu olarak alan

edebî eserlere de yer verilmiş olduğu ayrıca dikkati çeker. Son yıllarda Trabzon tarihi hakkında hayli geniş ve resimli bir monografya daha basılmış olmakla beraber, içinde Türk devrindeki Trabzon'a dair çok garip ve insanı hayrete düşüren bilgilerin bulunması, obiek-tif olması gereken modern bir tarihçi için pek af edilir bir kusur sayılamaz (12). Son yıllarda türkçe olarak mahallî tarihçi Ömer Akbulut tarafından Trabzon hakkında iki kitap basılmıştır. Bunlardan birincisi, Trabzon'un Türk devri kitabeleri hakkındadır (13), diğ-e-ri ise, genel bir Trabzon tarihi ve eski eserleri klavuzu-dur (14). Bu monografya tertibindeki dağınıklık yüzün-den güç kullanılır bir mahiyettedir. Fakat yine de Trabzon tarihi ve eski eserleri hakkında etraflı tek toplu kitap olarak hizmet görmektedir. Gayemiz bir Trabzon bibliyografyası derlemek olmadığından bilhassa son yıllarda sayıları her türlü tahminin üstüne çıkacak kadar çok olan Trabzon tarihi ve eski eserleri ile ilgili makalelerin üzerinde durmuyoruz. Yalnız bunlardan bir tanesi işlediği konunun önemi bakımından anılmaya değer. Bu Prof. Tayyib Gökbilgin tarafından çeşitli kay-nak ve bilhassa arşiv vesikalarının derlenmesi sure-tiyle meydana getirilmiş Türk devrinde, 16. yüzyılda bir Trabzon tarihidir (15). Bu çeşit çalışmalar çoğalma-dıkça Trabzon'un iyi ve tam bir tarihinin yazılmayaca-ğı muhakkaktır.

Jouannin ve Van
Gaver'de (1840)
Préaux'un çizdiği
Trabzon (Resim 3)

Tournefort'da Trabzon (1717)

[Resim 2]

2. Trabzon'dan bahseden eski seyahatnameler :

15. yüzyıldan beri Trabzon'a gelerek, burada gördüklerini yazanların sayısı hayli çok olmakla beraber bunların hepsini tesbit etmek mümkün olmamakta, hele basılmadan elyazma halinde kalanlar hakkında ise fazla bir bilgiye sahip olunamamaktadır. En belli başlılarını seçerek ve dolayısıyla eksik olan bu listemizde, başlıca Trabzon'dan bahseden seyahatnameler yazarlarının adlarına göre alfabetik bir sıraya göre simililik şöyle bir liste halinde sıralamak kabil olmaktadır. Bu listeye muayyen konulara inhisar eden ilmi seyahatnameler alınmamıştır:

Barth (Heinrich), *Reise von Trapezunt durch die nördliche Hälfte Kleinasiens nach Scutari im Herbst 1358* («*Peterman's Mittheilungen*» Ergänzungsheft, 3) Gotha 1860.

Beauchamps, *Mémoire sur Trébizonde*, bak. aşağıda Morier.

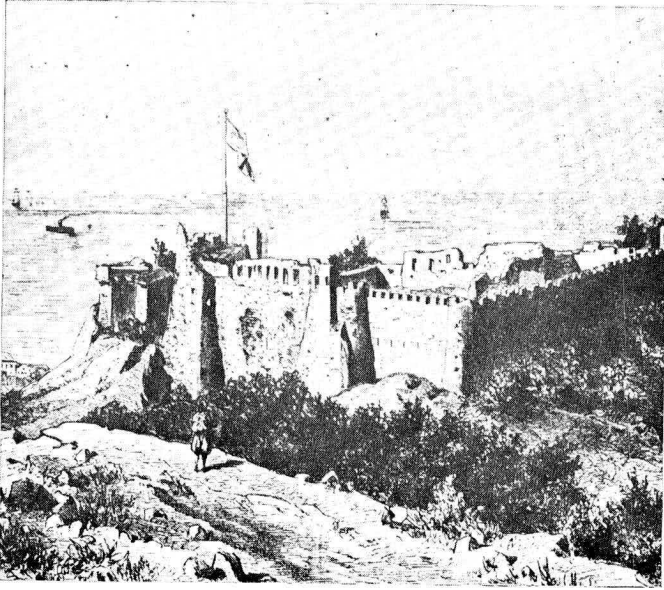
TREBIS ONDE .

Bıjışkyan (Minas), **Karadeniz kıyıları, tarih ve coğrafyası 1317-1818**, İstanbul 1969, aslı Ermenice olan bu seyahatname H. Andreasyan tarafından tercüme edilerek basılmıştır.

Bordier (Julien), **Relation d'un voyage en Orient «Arkheion Pontou»**, dergisi Atina, c. VI, 1935, 86-158, Paris'de Bibl. Nat. deki elyazma seyahatnamenin Karadeniz ve Trabzon'dan bahseden bölümleri. Seyahatname 1604-1612 arasında yazılmıştır.

Clavijo, (Ruy Gonzalez de), **Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the court of Timour**, İspanyolca (É itinerario del viage y Relacion de la embajada que Ruy Gonzalez de Clavijo.... - Historia del Gran Tamerlan, Madrid 1582.) aslından İngilizceye çeviren Cl. R. Markham, London 1860. Aynı seyahatnamenin başka bir tercümesi, G. Le Strange tarafından Londra'da 1928 de basılmıştır. Türkçesi ise Ö. Rıza Doğrul tarafından, **Timur devrinde Ka-**

1877/78 Türk-Rus harbine ait kitapta Trabzon (Resim 7)

dis'den Semerkand'a seyahat başlığı ile 1938 de İstanbul'da yayınlanmıştır. Seyyah 1404 de Trabzon'dan geçmiştir.

Deyrolle (Théophile), **Voyage dans le Lazistan et l'Arménie 1869**, «Le Tour du Monde» dergisi, 1875, 1. semestre, 1-32; 2. semestre 257-288; 1876, 1. semestre, 369-416). Bu seyahatname kısmen dilimize çevrilerek ufak bir risale halinde basılmıştır, R. Ekeren Koçu, **1869 da Trabzon'dan Erzurum'a**, İstanbul 1939 (?).

Dupré (Pierre), **Journal de Voyage de Constantinople à Trebizonde 1803**; («Bulletin de la Section de Géographie,» 1917) Dupré, İstanbul'da Fransız devletini temsil eden elçi General Brune zamanında Trabzon konsolosu olmuş ve burada yirmi yıldan fazla vazife görmüştür. Kızının ölümünden az sonra 1822 de kendisi de Trabzon'da ölmüştür.

Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, İstanbul 1314, cilt 2,

Trabzon valisi olan Ketenci Ömer Paşa'nın kethüdası olarak Trabzon'a, 1050 (=1640) de giden Evliya Çelebi, burada birkaç ay kalmış ve şehrin o devirdeki hâli hakkında kıymetli notlar bırakmıştır.

Fallmerayer (Jacop Ph.), **Fragmente aus dem Orient**, Stuttgart ve Tübingen 1845, c. I, Trabzon'a 1840 yılında yapılan seyyahatin hikâyesi, bilhassa tasvirleri bakımından Alman dil ve edebiyatının en değerli parçalarından sayılır.

Fontanier (V.), **Voyage en Orient entrepris par ordre du gouvernement français de l'année 1821 à l'année 1829**, Paris 1829, c. I, Turquie d'Asie.

Fontanier (V.) **Voyage en Orient entrepris par ordre du gouvernement français de 1830 à 1833, Deuxième voyage en Anatolie**, Paris 1834.

Jaubert (Amédée P.), **Voyage en Arménie et en Perse fait dans les années 1805 à 1806**, Paris 1821.

Johanne (Adolphe), **Voyage illustré dans les cinq parties du monde en 1846, 1847, 1848, 1849**, Paris (tz.) s. 152-155.

Hamilton (W. J.), **Researches In Asia Minor, Pontus and Armenia**, London 1842, 2 cilt.

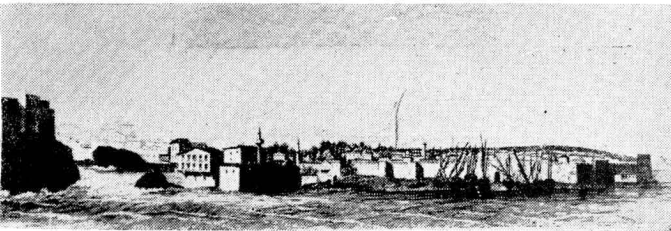
Hawley (W. O.), **Asia Minor**, London 1918.

Hoffmeister (E. von), **Durch Armenien eine Wanderung und der Zug Xenophons bis zum Schwarzen Meer**. Berlin 1911.

Hommaire de Hell (Xavier), **Voyage en Turquie et en Perse**, Paris 1854 - 1860; ressam Jules Laurens ile Trabzon'a 1847 de gelen bu seyyah yolda İran'da ölmüştür. Laurens'in Trabzon'da çizdiği resimlerden birkaçı seyahatnamenin albüm kısmında yayınlanmıştır.

Lynch (H. F. B.), **Armenia, Travels and Studies**, London 1901.

Macdonald Kinneir (John), **Voyage dans l'Asie Mineure, l'Arménie et le Kurdistan dans les années**

Texier'de
Trabzon
(Resim 5).

1813-1814 (çev. N. Perrin) Paris 1818, 2 cilt.

Morier (Jacques), **Voyage en Perse, en Arménie, en Asie Mineure et à Constantinople, fait dans les années 1808 et 1809**, (çev. M. E.) Paris 1813 (İngilizce aslı Londra'da 1812 de basılmıştır). Bu Fransızca başkının sonunda Mascate konsolosu Beauchamps'ın Trabzon hakkında raporu bulunmaktadır, bk. yukarıda Beauchamps.

Jouannin (Joseph, Marie), 1803-1804 yıllarında Fransız elçisi General Brune'ün emri ile Anadolu kıyılarında incelemeler yapan Hariciye tercümanı Jouannin, Dupré'yi Trabzon'a götüren Jeune-Tropez yeiklenlisi ile yola çıkmış ve döndüğünde bir rapor yazmıştır. Bu raporun Amasra, Sinop, Trabzon hakkındaki parçaları yayınlanmıştır. H. Cordier, **Un interprète du Général Brune et la fin de l'école des Jeunes de langues (Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, tome XXXVIII, 2. partie)** Paris 1911.

Naumann (Edmund), **Vom Goldenen Horn zu den Quellen des Euphrat**, München-Leipzig 1893, 338 vd. Seyyahat 1890 da yapılmıştır.

Pero Tafur, 1435-1439 yılları arasında Trabzon'a kadar gelen İspanyol seyyahının yol hatıraları yayınlanmıştır, **Travels and adventures** (yay, Malcolm Letts) London 1926.

Rottiers, Coionel (Albay), **Itinéraires de Tiflis à Constantinople**, Bruxelles 1829; 1808 den 1818 e kadar Rus ordusunda Kurmay başkanı olarak görevli olan bu Belçikalı albay 1818 de yurduna dönerken Trabzon'dan da geçmiştir.

Suter (H), **Notes on a journey from Erzurum to Sivas, Tokat etc. to Trebizond**. («Journal of Royal Geographic Society») 10, 1841.

Tavernier (Jean Baptiste), **Les six voyages en Turquie en Perse et aux Indes**, Paris 1692.

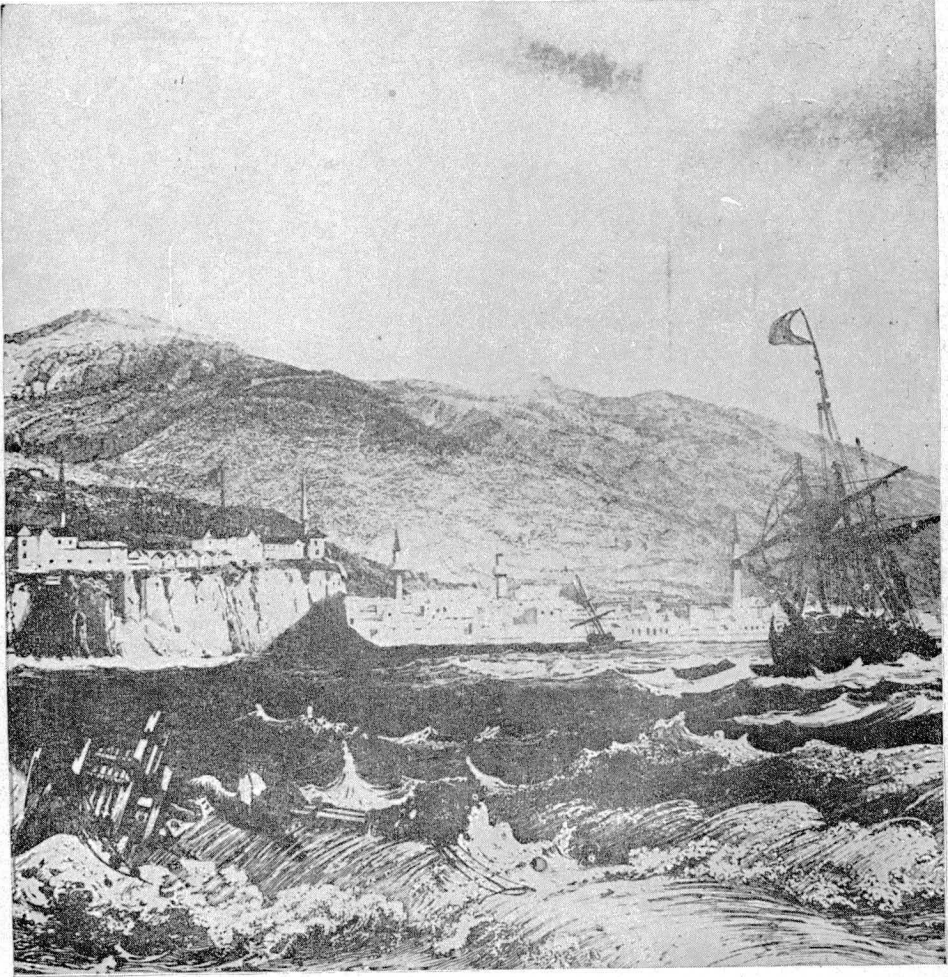
Texier, Charles, **L'Asie Mineure**, Paris 1862, Türkçesi, **Küçük Asya**, İstanbul 1339 (A. Suat tarafından).

Tournefort (Joseph Pitton de), **Relation d'un voyage du Levant**, Paris 1717, 2 cilt, İngilizcesi, London 1718.

Vandeveld (L), *Notice sur la Mer Noire sur son littoral et sur les principaux ports*, Bruxelles 1854.

Véchapéli (G.), *La Géorgie Turque, Lasistan, Trébizonde et contrée du Tchorokh*, Berne 1818.

Zachariae (V.), *Reise in den Orient in den Jahren 1837 und 1838*, Heidelberg 1840.

Méry'nin 1853'e doğru
basılan kitabında Rouargues im-
zalı gravür (Resim 6)

19. Yüzyıl içlerinde çekilmiş bir Trabzon fotosu
(Resim: 8)

3. Trabzon gravürleri hakkında bir deneme :

Muhtelif ressamlar tarafından çizilmiş Trabzon manzaralarının bazı eski kitaplarda yer aldığı görülmektedir. Bunların içinde pek iptidai olanlarına rastlandığı gibi, birçok bakımlardan bir vesika değerinde olanlar da vardır. Muhakkak ki. Batıda gravür koleksiyonlarında bizim henüz bilmediğimiz birçok resimler vardır. Biz bu listemizde görebildiklerimizi sıralamağa çalışacağız.

1. Julien Bordier'nin 1609 da çizdiği Trabzon manzarası [Res. 1] :

Arkheion Pontou, VI (1935) s. 128-129 arasındaki levhada yayınlanmıştır. Adeta doğu minyatürleri havasına sahip olan bu resimde Trabzon'un topoğrafyası iptidai bir şekilde belirtilmiştir.

2. Tournefort'un seyahatnamesindeki (1717) Trabzon manzarası [Res. 2] :

Relation d'un voyage du Levant, c. II, s. 172-173 arasında Boztepe yamacından Trabzon'un genel görünüşü yer almıştır. Bu resimde bilhassa üzerindeki bîliman ve tam ortada kale görülmektedir.

3 Préaux'un çizdiği, Jouannin tarafından yayınlanan Trabzon manzarası [Res. 3] :

Jouannin ve Van Gaver'in Türkiye tarihi hakkındaki kitabında (**La Turquie**, Paris 1840) lev. 64 de Doğu cihetinden Trabzon'un görünüşünü aksettiren bir gravür vardır. Kaleden ve belki Gülbahar camiinden başka kayda değer topografik bir değeri yoktur.

4. J. Laurens tarafından 1847 de çizilen Trabzon manzarası [Resim. 4] :

Hommaire de Hell'in seyahati sırasında çizilen birçok Trabzon resminden bir tanesi genel bir manzara halinde olup, esas seyahatnamede değil fakat P. de Tchihatcheff'in **Asie Mineure, Géographie physique** adlı eserinin albümünde, lev. 26 da basılmıştır. Bu da Doğu cihetinden çizilmiş ve ön planda bir harabe vardır.

5. Ch. Texier tarafından çizilen Trabzon manzarası [Res. 5] :

Texier, Anadolu seyahatinde Trabzon'dan da birçok resimle dönmüş, bunlardan bir kısmını üç eserinde yayınlamıştır. Anadolu hakkındaki genel mahiyetteki ufak kitabında, (**Description de l'Asie Mineure**, Paris 1864) lev. 63 deki genel manzara şehrin sahil surarını ve denizden görünüşünü aksettirmesi bakımından değerlidir.

6. 1852 de Trabzon'u gösteren manzara :

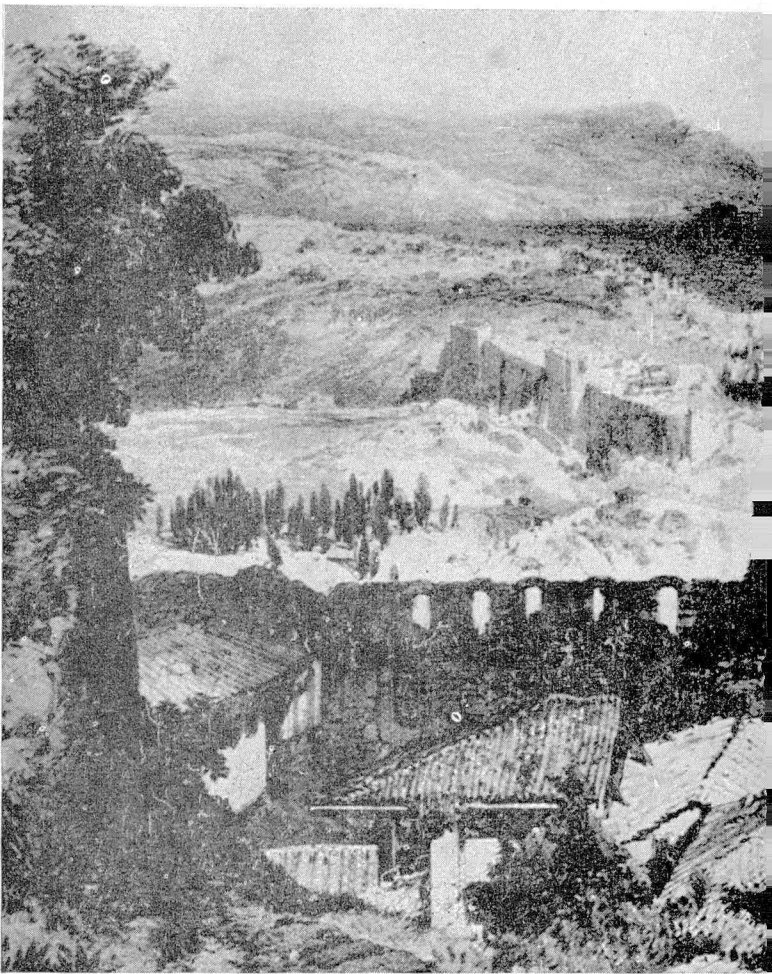
Ö. Akbulut'un kitabında basılan (**Trabzon tarihi**, Trabzon 1955) ve Trabzon'u denizden gösteren bu resmin nereden alındığına işaret edilmemiştir. Evvelce üzerinde bir saray bulunan burnun o tarihlerdeki durumunu göstermesi bakımından bir dereceye kadar faydalı olabilir.

7. Rouargues kardeşlerin Trabzon manzarası [Res. 6] :

Méry tarafından yayınlanan (**Constantinople et la Mer noire**, Paris tz. 1853?) kitaptaki gravürlerden birinde (s. 376-377 arası) Trabzon'un denizden bir görünüşü. Ön planda Kızlar manastırının narabesi, sağda nalar ile Eskisaray veya Güzelsaray burnu iyi bir şekilde tasvir olunmuştur.

8. Trabzon kalesini oldukça iyi bir şekilde gösteren bir anor'm gravür [Res. 7] :

1877-78, Türk-Rus harbi dolayısıyla basılan kitapda

J. Laurens'e göre Trabzon (Resim 4)
H. de Hell ile 1847'de gelen

bulunmaktadır. Tesadüfen ortaya çıkan ve Trabzon'un
1877-1878, Bruxelles 1878, s. 60.

9. Gayer imzalı Trabzon gravürü : Leipzig ve
Dresden'de A. H. Payne tarafından yayınlanan bu gra-
vür güneydeki araziden şehri tasvir etmek iddiasında
ise de, ön plânı işgal eden payzaj önemli değildir.
Arkada kalan şehir ise hemen hemen tamamen fan-
tezi mahsulüdür.

Bunlardan başka muhakkak ki daha basılmış veya basılmamış elle yapılmış Trabzon manzaraları vardır. Deyrolle'un seyahatnamesinde çok değerli resimler bulunmaktadır, kşl. Histoire de la Guerre d'Orient orijinal bir köşesini eski hali ile aksettiren böyle gravürlerden başka, buradaki eserleri ve genel görünüşü aksettiren, eski fotoğraflar da vardır [Res. 8]. Şehir ve eski eserler son yıllarda çok değiştiğinden bu fotoğrafların değerleri de inkâr olunamaz. Bunlardan pek azı yayınlanmıştır.

N O T L A R

1. Burası ile ilgili yayınıımız : **Trabzon yakınında Meryem Ana (Σμεῖα) manastırı, «Belleten» XXX** (1966) s. 243-246, ayrıca res.
2. M. Sertoğlu, **Resimli Osmanlı tarihi ansiklopedisi**, İstanbul 1958, **Salnâme** mad. s. 280-282; **İslâm Ansiklopedisi**, X, s. 135, **Sal-nâme** mad.
3. F. Edhem Karatay, **İst. Üniv. Ktp. Türkçe b2smalar alfabe kataloğu**, İstanbul 1956, II, s. 877.
4. S. Nüzhet Gerçek, **Vilâyet ve nezaret salname-leri**, «Akşam» gazetesi 1941, 18 Haz. 1941, s. 4 de, aynı yazı tekrar basılmıştır. «**Kitap Belleten**» Yeni seri, sayı 1 (25) 1 Temmuz 1963, s. 7-9.
5. Şakir Şevket, **Trabzon tarihi**, İstanbul 1294.
6. Kemal Karadenizli, **Trabzon tarihi** (Trabzon kalınma cemiyeti neşriyatı No, 6), Ankara 1954.
7. A. Müfid Mansel, **Türkiye'nin arkeoloji tarihi coğrafya bibliyografyası**, Ankara 1947, s. 395 ve 397-400
8. K. Myrides, **Symbole eis ten bibliographian tou Pontou, «Arkheion Pontou» X** (1940) 400 sahifelik bir fasikülü doldurur.
9. K. N. Papamikhalopoulos, **Peristesis ein ton Ponton**, Atina 1903.
10. Krysanthos, **He ekklesia Trapezountos**, Atina 1932-33. «**Arkheion Ponton**» IV-V (1933-36).
11. W. Miller, **Trebizond, the Last Greek Empire**, London 1926.
12. E. Janssens, **Trébizonde en Colchide**, (Univ. libre de Bruxelles-Fac. de Phil. et Lettres, 40) Bruxelles 1969.
13. Ö. Akbulut, **Trabzon kitabeleri**, İstanbul 1954; bu küçük kitabın kırk yıl önce çıkmış bir öncüsü vardır: Halil Edhem {Eldem), **Trabzon'da Osmanlı kitabeleri, «Tarih-i Osmanî Encümeni Mec.» VIII** (1918) sayı 48, s. 321-354.
14. Ö. Akbulut, **Trabzon tarihi, cumhuriyetten evvel tarih ve valiler**. Trabzon 1955, c. I.
15. T. Gökbilgin, **XVI yüzyıl başlarında Trabzon livâsı** ..... «**Belleten**» XXVI (1962) s. 293-337.

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU
BELLETENİ — SAYI 25/304 DEN AYRIBASIM.